

NS-fanger ble dårlig behandlet etter krigen

Kritikkverdig, urettferdig og uansvarlig, ifølge rapport

OSLO (NTB-Per Kollstad): Landssvikkerne fikk til dels svært dårlig behandling i norske fangeleire etter 2. verdenskrig. Flere døde og ble utsatt for vold. En del måtte også grave opp lik.

Det går frem av den første undersøkelsen som er gjort om forholdene for NS-fangene.

- Kritikkverdig, urettferdig og uansvarlig gjennomført, slår Johs. Myhren fast i en fersk rapport om forholdene for landssvikdømte fanger i de første årene etter krigen.

Arbeidet er en del av det omfattende prosjektet Norge under okkupasjonen, hvor blant andre professor Tore Pryser og forsker Guri Hjeltnes er rådgivere. Formålet er å kartlegge noe av det som skjedde i Norge under krigen.

15 år for landssvik

Lillehammer-mannen Johs. Myhren var medlem av NS og fikk selv en dom på 15 år for landssvik. Han er utdan-

net historiker. Etter at han ble sluppet fri i 1950 arbeidet han som lektor ved flere gymnas.

29 døde

29 personer døde ifølge Myhren i landssvikleirene.

- Dette er vel det mørkeste punktet under landssvikoppgjøret. En nærmere undersøkelse vil avdekke at dødstallene var langt høyere, hevder Myhren.

En av deltakerne i undersøkelsen forteller om en episode hvor en politifullmektig uten grunn fortalte en solid bonde at han ville miste gården og alt han eide. Bonden skar over pulsåren neste natt, og var død da han ble funnet. En annen fortalte i undersøkelsen at broren hans døde etter mishandling i fangenskap.

Likgraving

Flere NS-fanger måtte også grave frem lik. Myhren var en av dem.

- Vi måtte grave i det vi kom og gikk i. Ikke fikk vi hansker eller noen beskyttelse rundt munnen. Det var en hard fysisk og psykisk belastning å ta i halv-råttne lik med bare hendene. Likgravingen var en rå

og sadistisk hevnaksjon, mener Myhren.

Gikk hardt frem

Flere av landssvikkerne mener også at arrestasjonen og det første møtet med fangeleirene var kritikkverdig. Verst gikk det ut over dem som ble arrestert av folk som hadde arbeidet for tyskerne under krigen. Disse hadde trolig behov for å bevise sitt nasjonale sinnelag. Milorg-soldater og norsk politi utdannet i Sverige gikk også hardt frem. De som ble arrestert av det regulære politiet fikk den beste behandlingen. Det samme var tilfelle når landssvikere ble internert. Ekstravaktene var ofte brutale. Mange av dem truet med å skyte fangene, går det frem av undersøkelsen.

Truet med å skyte

En Oslo-mann forteller at en del fanger ved Akershus ble ført ut og stilt med ansiktet tett inntil muren, mens en eksekusjonspeletong tok ladegrep bak ryggen på dem. Til bergensavisene sa en politimester at alle frontkjempere skulle skytes.

Innkvarteringen og kostholdet var også under all kritikk, mener Myhren.

Fangene ble stuert tett sammen. Omtrent halvparten av tidligere fangene svarte at de ble syke av maten eller mangel på mat.

- Det ble servert råtne grønnsaker og bedervet fisk, forteller en av de spurte.

- Det verste med fengselsoppholdet var sulten, sier en annen.

Straffeeksis

Myhren mener også at bruk av straffeeksis var uverdig. En av deltakerne i undersøkelsen forteller om kjøring av kull i trillebærer frem og tilbake. Kullet ble tømt og lesset igjen med hendene. En annen var med på å rense en skolegård for sigarettneiper, papir og spyttklyser med munnen.

Lyspunkter

Det var også lyspunkt i NS-fangenes hverdag. De aller fleste fikk blant annet besøk av familie og venner, selv om dette ikke skjedde ofte. 269 av 1.206 landssvikdømte som ble bedt om å være med i undersøkelsen svarte på spørsmålene.

Sandefjords Blad

25. MARS 1997